گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

گرنگیی خوێندن بەزمانی دایك بۆ قۆناغی بنەڕەتی

م.ی. رزگار ئیسماعیل کەریم
بەشی زمانی کوردی ، کۆلێژی زمان ، زانکۆی سەڵاحەدین ، هەولێر ، هەرێمی کوردستان ، عێراق
rizgar.kareem@su.edu.krd

پ.د. ساجیدە عبدوڵلا فەرهادی
بەشی زمانی کوردی ، کۆلێژی زمان ، زانکۆی سەڵاحەدین ، هەولێر ، هەرێمی کوردستان ، عێراق
Sajida.farhad@su.edu.krd

زانیاریەکانی توێژینەوە

بەرواری توێژینەوە:
وەرگرتن:٢٠٢٣/٦/١٤
پەسەندکردن:٢٠٢٣/٨/١٣
بڵاو کردنەوە:پایز٢٠٢٤

ووشە سەرەکییەکان
mother tongue, second language, language learning, language of education, primary stage.

Doi:
10.25212/lfu.qzj.9.3.27

پوختە

زمانی دایك؛ زمانی یەکەمی منداڵەو منداڵ لەباوان و دەوروبەری وەریدەگرێت و فێریدەبێت، کە بونیادو پێکهاتەی کەسێتی و ناسنامە و کەلتووری منداڵ پێکدەهێنێت، بەرجەستەکردنی ئەم بنەماو پێکهاتانەش؛ پەیوەستە بە سەرەتاکانی قۆناغی خوێندنی، بۆیە گرنگە منداڵ سەرەتاکانی قۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بەزمانی دایك بێت، بەپێچەوانەوەش؛ بێبەشکردنی منداڵ لەقۆناغی خوێندنی بنەڕەتیدا، لێکەوتەی خراپی لێدەکەوێتەوە، لەم ڕوانگەیەوە؛ توێژینەوەکە باس لە: (گرنگیی خوێندن بەزمانی دایك بۆ قۆناغی بنەڕەتی) دەکات، بەمەش لەبەر ڕۆشنایی ڕێبازی (وەسفی – شیکاری)، لێکەوتەو ڕەهەندەکانی خوێندن بەزمانی دایك، دەخاتەڕوو. بۆ ئەم مەبەستە؛ توێژینەوەکە لەسێ بەش پێکهاتووە، بەشی یەکەم: بریتییە لە ڕێگاو میتۆدنامەکەی توێژینەوەکە، بەشی دووەمیش؛ تەرخانکراوە بۆ ناساندن و ڕوونکردنەوەی چەمك و زاراوەکانی پەیوەست بەتوێژینەوەکە، بەشی سێیەمیش؛ باس لەگرنگی خوێندن بەزمانی دایك لەلای منداڵ و ترسناکی نەخوێندن بەزمانی دایك، دەکات، لەکۆتایشدا، توێژینەوەکە

بەچەند ئەنجامێکی گرنگ گەیشتووە، لەگەڵ ئاماژەکردن بەسەرچاوە سوود وەرگیراوەکان.

1.بەشی یەکەم: میتۆدنامەی توێژینەوەکە:

(0-1) ناونیشان و بواری توێژینەوەکە:

ناونیشانەی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە: (گرنگیی خوێندن بەزمانی دایك بۆ قۆناغی بنەڕەتی)، لێرەدا توێژینەوەکە؛ هەوڵێکە بۆ پیشاندنی گرنگی خوێندنی زمانی دایك لە قۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بۆ منداڵ، ئەمەش؛ لە چوارچێوەی بواری زانستی (زمانی کارەکی) تاوتوێدەکرێت.

(0-2) ڕێبازی توێژینەوەکە:

ئەم توێژینەوەیە لەبەر ڕۆشنایی میتۆدو ڕێبازی (وەسفی – شیکاری) ئەنجامدراوە.

(0-3) ئامانج و گرنگی توێژینەوەکە:

- گرنگیدان بەزمانی دایك لەژیانی منداڵ، بە تایبەت لەپرۆسەی (فێربوون و فێرکردن)دا.
- دیاریکردنی تەمەنی شیاو بۆ خوێندنی زمانی دووەم بۆ منداڵ لە قۆناغی خوێندندا.

(0-4) سنووری توێژینەوەکە:

ئەم توێژینەوەیە لەچوارچێوەی (زاری کوردی ناوەڕاست) دایە، تیایدا لە سنووری زانستی (زمانەوانی کارەکی) بەرجەستە دەکرێت.

(0-5) هۆی هەڵبژاردنی توێژینەوەکە:

پەراوێزخستن و لاوازی و سستی زمانی دایك بەهۆی خوێندنی زمانی دووەم، لە قۆناغی بنەڕەتی (بازنەی یەکەم و دووەم)، لە قوتابخانە ناحکومییەکان (خوێندنی سیستەمی ئینگلیزی)، هۆی سەرەکی هەڵبژاردنی ئەم توێژینەوەیە.

(0-6) گرفتی توێژینەوەکە:

خوێندنی زمانی دووەم پێش زمانی دایك، کێشە و گرفتی سەرەکی ئەم توێژینەوەیە.

(0-7) پرسیاری توێژینەوەکە:

- بۆچی گرنگە منداڵ قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی بەزمانی دایك بێت؟
- ئایا خوێندنی زمانی دووەم لە قۆناغەکانی بنەڕەتی لەلای منداڵ، کاریگەری لەسەر زمانی دایکی دەبێت یان نا؟

(0-8) گریمانەی توێژینەوەکە:

- منداڵ دەبێ قۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بەزمانی دایك بێت، چونکە زمانی دایك بونیادی کەسێتی و کەلتووری و ناسنامەی منداڵ لەم قۆناغە پێکدەهێنێت.
- خوێندنی زمانی دووەم لەلای منداڵ لە قۆناغی سەرەتایی و پشتگوێخستنی زمانی دایکی، کاریگەری نەرێنی لەسەری دروستدەکات.

(0-9) پێکهاتەی توێژینەوەکە:

ئەم توێژینەوەیە جگە لە ئەنجام و سەرچاوەو پوختەی توێژینەوە، لەسێ بەش پێکهاتووە:

- بەشی یەکەم: ئەم بەشە تەرخانکراوە بۆ ڕەهەندو میتۆدنامەی توێژینەوەکە، کەخۆی لە پێشەکی توێژینەوەکە دەبینێتەوە.
- بەشی دووەم: ئەم بەشە بریتییە لە ناساندنی چەنك و زاراوەکان پەیوەست بە توێژینەوەکە.
- بەشی سێیەم: لەم بەشەدا باس لە سوودو گرنگی خوێندن بە زمانی دایك لە قۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بۆ منداڵ دەکریت، لەگەڵ ترسناکی و فەرامۆشکردنی زمانی دایك لەم قۆناغەدا (بنەڕەتی).

2. بەشی دووەم: ناساندن و ڕوونکردنەوەی چەمك و زاراوەکان پەیوەست بە توێژینەوەکە:

(1-1) زمانی دایك (چەمك و ناساندن):

(1-1-1) زاراوەی زمانی دایك(Mother tongue) :

زاراوەی (زمانی دایك)؛ زاراوەیەکە ڕەهەندێکی فراوانی هەیە و هەر لەکۆنەوە هەبووە(1)، بەڵام بەپێی سەردەم و قۆناغە جیاوازو یەك لەدوا یەکەکان، گۆڕانی بەسەرداهاتووە.

لەزمانی ئینگلیزیدا بەرانبەر "زمانی دایك" زاراوەی (Mother tongue)(2) ی بۆ بەکاردێت، کە بەواتای ئەو زمانەیەی منداڵ سەرەتا وەریدەگرێت و فێریدەبێت .(Longman,1981,p24) لە فەرهەنگی(Oxford) دا، مەبەست لە (زمانی دایك)؛ زمانی یەکەم، یان زمانی ڕەسەنی منداڵە، کە سەرەتا منداڵ لە دایکی وەریدەگرێت .(Oxford ,2007,p834) لەزمانی عەرەبیشدا زاراوەی (اللغة الأولى / اللغة الأم)ی بۆ بەکاردێت، کە بەواتای زمانی: (یەکەمین، بنچینەیی) دێت (الکفوی، 1683،ص291). لەزمانی فارسیشدا زاراوەی (زبان مادری)ی بۆ بەکارهاتووە، کە بەمانای (زمانی: ڕەسەن ، یەکەمین ، بنچینەیی) دێت (زادە، 1391، ص58). لەزمانی کوردیدا لەبەرانبەر زاراوەی (زمانی دایك)، چەند زاراوەیەکی تری بۆ بەکاردێت، وەك: (زمانی شیری، زمانی یەکەم، زمانی زگماك، زمانی خۆماڵی)(3) ، کە لە زۆربەی فەرهەنگەکاندا واتاکانیان لەیەکەوە نزیکە، بەڵام بەفۆڕمی جیاواز دەرکەوتەیان هەیە، بۆ نموونە: لە فەرهەنگی (هەمبانە بۆرینە)دا بەواتای ئەو زمانەی، کە منداڵ لە دایکبوونەوە وەریدەگرێت، هاتووە (موکریانی، 1391، ص379). هەروەها لە فەرهەنگی (کوردستان)دا ، بەچەند واتایەك ئاماژەی پێکراوە، وەك: (ڕەسەن، لەبنەوە، لەڕیشەوە) (موکریانی، 2018،ل770)

کەواتە؛ دوای تێڕامان و خوێندنەوەی زاراوەکە لەنێو فەرهەنگ و سەرچاوە جیاوازەکاندا، ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، کە ئەم زاراوەیە (زمانی دایك)، زۆربەی واتاکانیان لەیەکەوە نزیکن و فرەواتان و بۆ چەندین واتای لەیەکچوو بەکاردەهێنرێت، کە بەگشتی مەبەست لێی ئەو زمانە ڕەسەنەیە، کە منداڵ سەرەتا لە باوان و دەوروبەری وەریدەگرێت، دواتر بەپێی ژینگەی جیاواز و قۆناغ بە قۆناغ فێریدەبێت، ئەمەش سەردەکێشتێت بۆ چەمك و بونیادی زمانی دایك، بەڵام قوڵتر لەواتا فەرهەنگییەکەی، کە وەك بونیادو شوناسی تاك لەکۆمەڵگە دەناسرێت و دەردەکەوێت.

(1-1-1)چەمکی زمانی دایك:

زمانی دایك: کە بەزمانی نەتەوە و ڕەسەنیش ناسراوە، یەکەم زمانە، کە منداڵ وەریدەگرێت و فێریدەبێت. بەڵام لە ئێستادا چەمکی زمانی دایك زۆر لەوە فراوانترە، کە تەنها مەبەست لێی ئەو زمانەبێت، کە منداڵ لەباوان و دەوروبەری فێردەبێت، بەڵکو ئەم زمانە (زمانی دایك) هۆکاری

کۆمەڵایەتی و ژیرییە و سەرەکیترین هۆکاری گەشەی ئاوازیی و هاوسەنگی هەڵچوونەکانە و ڕوکارێکی بەهێزە لەڕوکارەکانی پەرەپێدانی هەستی نەتەوەیی و کەلتوور و پاراستنی کەسێتی و...هتد، (حوسێن، 2015، ل13)؛ لەبەر ئەم هۆکار و تایبەتمەندیانەی سەرەوە، دەبینین لەنێو زمانەوانان و لێکۆڵەر و پسپۆڕان، لەڕوانگەو ڕەهەندی جیاوازەوە، زمانی دایك ناسێندراوە، بۆیە لەخوارەوە هەندێك لەو پێناسە و ڕوانگە گرنگانە دەخەینەڕوو، کە بۆئەم چەمکە (زمانی دایك) کراوە:

"دیڤیدکریستاڵ" لەفەرهەنگی زمانەوانییەکەیدا، زمانی دایك بەزمانی (ڕەسەن)، ناوزەند دەکات و دەڵێت: ((زمانی دایك؛ یەکەم زمانی ڕەسەنی منداڵە، کەبۆیەکەمجار وەریدەگرێت و فێریدەبێت)) (ناوخۆش، 2014، ل207). واتە؛ ئەم زمانە کردەیە کەبەشێوەیەکی نائاگایانە منداڵ بۆیەکەمجار لەدەوروبەری وەریدەگرێت .

لە ئینسکلۆپیدیای زماننای "کامبریج"دا بەمشێوەیە پێناسەی زمانی دایك کراوە: ((ئەو زمانەیە، کە تاك فێریدەبێت، هێشتا لەقۆناغی گاگۆڵەدایە، نەك ئەو زمانەی، کە لەقوتابخانە فێردەبێت، یان لەتەمەنی گەورەییدا)) (سەعید، 2013، ل87). لێرەدا دوو ڕەهەندی جیاواز لەنێو ئەم پێناسەیە دەبینرێت، یەکەمیان ئەوەیە؛ ئەم زمانە لەدەرەوەی قوتابخانە وەردەگیرێت، واتە؛ پێویستی بە مامۆستا نییە، دووەمیشیان بریتییە لەوەی، کە منداڵ لەتەمەنی بچووکیدا ئەم زمانە وەردەگرێت. لەم ڕوانگەوە "محەمەد ڕەزا باتینی " دەڵێ: ((ئەگەر منداڵ لەتەمەنی دیاریکراودا فێری زمانی دایك نەبێت، ئەوا لەوانەیە لەداهاتوودا کێشە لە زمانی دایکدا دروست بێت ((باتینی، 2012، ل60). کەواتە؛ تەمەنی دیاریکراو (تەمەنی بچووك) بۆ وەرگرتن و فێربوونی زمانی یەکەم زۆر گرنگە و پێویستە لەڕووی هەموو جۆرە زانینەکانەوە بەوردی هەڵسوکەوتی لەگەڵ بکرێت.

هەروەك پێشتر لە چەمکی زمانی دایك ئاماژەمان بەوەکرد، کە ئەم چەمکە ڕەهەندی فراوانی هەیە و بەزۆر بواری ترەوە پەیوەست دەبێت. لەم ڕوانگەوە "چۆمسکی" لەتێڕوانینی گرنگی خوێندنی بەزمانی دایك، ئەم چەمکە (زمانی دایك) لێکدانەوەی بۆ دەکات و دەڵیت: ((خوێندن بەزمانی دایك ئەنجامی باشی هەیە لەڕووی:دەروونی و کۆمەڵایەتی و پەروەردەییەوە، چونکە کەمتر ڕووبەڕووی تەنگەژەی فەرهەنگی دەبێتەوە و دەبێتە هۆی بەهیزبوونی هەستکردن بەبەهای خۆی و

هەستکردن بە شوناسی نەتەوەیی .(https://kurdistankurd.com) ((لێرەدا "چۆمسکی" پێناسەی زمانی دایك تەنها بەکردەی وەرگرتن و فێربوون نابەستێتەوە، بەڵکو پێیوایە، ئەم زمانە، لەهەر قۆناغێکدا بێت بۆ منداڵ گرنگە، بەتایبەتی کاتێك خوێندنی بنەڕەتی بەم زمانە بێت، چونکە بونیادی (کەلتووری و دەروونی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی ئاوازی و....هتد)، گەشە دەکات و پێی ئاشنا دەبێت.

" محەمەد مەعروف فەتاح" لەڕوانگەی (کردەی بەکەلتووربوون)ەوە، چەمکی زمانی دایك ڕوندەکاتەوە و دەڵێت: ((زمانی دایك یارمەتی تاکەکانی کۆمەڵگە دەدات لەپرۆسەی بەکەلتووربوون و گەشەپێدانی، ئەمەش بەمەبەستی دەوڵەمەندکردنی کەلتووری نەتەوەکە و کۆبوونەوەی هەموو ڕۆڵەکانی نەتەوە لەدەوریدا (فەتاح، 2010، ل357). لێرەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، کە زمانی دایك ڕۆڵی گرنگی هەیە لە گواستنەوە و گەشەپێدانی کەلتووری نەتەوە .

جگە لەزماناسان، دەبینین ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و لێکۆڵەران وزانایانی (مرۆڤناسی و دەروونناسی و دەمارناسی)، تێڕوانین و بۆچوونیان لەبارەی زمانی دایك خستۆتەڕوو :

بۆ نموونە: دەمارناسێکی ئەمریکی بەناوی (ئێریك لینبێرگ) لەساڵی (1960) ئاماژەی بەوەدا، زمانی دایك؛ ئەوزمانەیە" کە لەمنداڵییەوە فێریبووینە لەڕێی توانای خود نائاگایی (سورخی، 2016، ل2)، هەروەها زانای کۆمەڵناس (بەزیل برنستین) ئەوەی بۆ دەرکەوت: ((ئەگەر منداڵ لەشوێنێکەوە بێت، کە زمانەکەی لەگەڵ زمانی فێرگە جیاوازبێت، بۆی هەیە لەخوێندن سەرکەوتوو نەبێت)) (جەعفەر، 2721، ل195). واتە؛ ئەگەر منداڵ ژینگەی (کۆمەڵایەتی وزمانی) بۆ نموونە: بەزمانی دووەم بێت، ئەوا زمانی یەکەمی لەمەترسی دەبێت.

ڕێکخراوی جیهانی "یونسکۆ" لەچوارچێوەی پرۆسەی (فێربوون و فێرکردن)دا، ئاماژە بەگرنگی و ناساندنی زمانی دایك دەکات و دەڵێت: ((شتێکی بەڵگەنەویستە، کە باشترین زمانی فێرکاری لە سیستەمی پەروەردە و فێرکردندا زمانی دایکە...)) (حەسەن، 2019، ل229). لێرەدا ئەم ڕێکخراوە ئاماژەیەکی ڕوونمان پیدەڵێت، ئەویش ئەوەیە؛ دەبێت منداڵ قۆناغی سەرەتاکانی خوێندنی بەزمانی دایك بێت.

" بیاجە" لەڕوانگەی بەرهەمی لۆژیکی کارەکی" چەمکی زمانی دایك ڕووندەکاتەوەو دەڵێت: ((منداڵ زمانی دایکی لەدەرئەنجامی لێهاتوویی هەستی و کارلێکی کۆمەڵایەتییەوە، لە ئەزموونی بەرجەستەکراوەوە بۆ بیرکردنەوەی ئەبستراکت دەگوازێتەوە، ئەمەش دوو گۆڕانی بنەڕەتی لای منداڵ دروستدەکات، یەکەمیان؛ ئەو چەمکانەی بەهۆی هەستەوەرەکانییەوە پەیپێدەبات، درکپێدەکات و لەبارەیانەوە دەدوێت، بەبێ ئەوەی بەرجەستەیان بکات، دووەمیان؛ زەنگینبوون و فراوانبوونی لێهاتوویی زمانیی زیاد دەکات)) (حوسێن، 2021، ل298). لەم تێڕوانینەی (بیاجە) ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، ئەو منداڵانەی زمانی دایك وەردەگرن و فێریدەبن و بەکرداری دەکەن لەدەوربەرە جیاوازەکان، ئەوا چەندین گۆڕان و لێهاتوویی جۆراوجۆر تێیاندا دەبینرێت، لەوانە: ناسینەوەی چەمکە زمانییەکان لەچوارچێوەی کەلتووری خۆماڵیدا، گەشەکردن و لێهاتوویی فەرهەنگی ئاوازی، بەرجەستەکردنی کردەی داهێنان و بیرکردنەوەی فراوان وجۆراوجۆر، ....هتد.

بەتێڕوانین و وردبوونەوە و تێگەیشتنمان لەو پێناسە و ڕوانگانەی سەرەوە، کە بۆ چەمکی زمانی دایك خرانەڕوو، دەردەکەوێت، کە هەریەکەیان لەدیدو ڕەهەندی جیاوازەوە پێناسەی (زمانی دایك)یان کردووە، بۆ نموونە: هەندێکیان لە ڕەهەندی پەروەردەییەوە سەیریانکردووە، هەندێکی تریان لەڕەهەندی کەسێتی و هەندێکی تریشیان لە ڕەهەندی زمانەوانییەوە، بەڵام سەرەڕای ئەم ڕەهەندە جیاوازیانەش، زۆربەی پێناسەکان لەڕووی ناوەڕۆکەوە لەیەکتر نزیکن و لەبنەماشدا هاوبەشن. بۆیە؛ کرۆکی پێناسەکان لەمانەی خوارەوە کۆدەبنەوە:

-زمانی دایك؛ یەکەمین زمانی منداڵە، کە وەریدەگرێت و فێریدەبێت.

-زمانی دایك؛ کردەیەکی نائاگایانە. واتە؛ پێویستی بە (مامۆستا) نییە .

-زمانی دایك؛ بونیادی کەسێتی منداڵ بەرجەستە دەکات.

-زمانی دایك؛ کەلتووری خۆماڵی لەمێشکدا ئاراستە دەکات.

-زمانی دایك؛ ڕۆڵی هەیە لەفێرکردنی زمانی دووەم و گەشەپێکردنی.

-زمانی دایك؛ هۆکاری پەیوەندیکردنی ژیری وکۆمەڵایەتییە.

-زمانی دایك: باشترین زمانی پەروەردەیە (فێربوون و فێرکردن).

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

کەواتە؛ زمانی دایك: ئەو زمانەیە، کە منداڵ بەشێوەیەکی سروشتی و نائاگایانە (بەبێ ویستی خود)، لەدەوروبەری وەردەگرێت و فێریدەبێت، لەهەمان کاتیشدا بنەماو ڕێسا و پێکهاتە زمانییەکان لەفەرهەنگی ئاوەزیدا دەچەسپێت.

پەیوەست بەم توێژینەوەیە:چەمکی زمانی دایك؛ جگە لەڕەهەندە زمانییەکە، ڕەهەندی پەروەردەیی و کەسێتی و کەلتووری و...هتد هەیە، ئەو ڕەهەندانەش کاتێك بەرجەستە دەبن، کە منداڵ پەروەردە زمانییەکەی (فێربوون و فێرکردن)ی بەزمانی دایك بێت، چونکە ئەگەر سەرەتاکانی خوێندنی لەنێو دامەزروە پەروەردەییەکان بەم زمانە بێت و بەزمانی دووەم پەروەردە دەبێت، ئەوا دەشێت لەداهاتوو، زمانی دووەم ببێتە زمانی جێگرەوە (زمانی یەکەم)، کەئەمەش مەترسی جۆراوجۆر دەهێنێتە کایەوە، وەکو مەترسی: (زمانی ، کەسێتی، دەروونی، کەلتووری،...هتد)

(1-2) فێربوون و فێربوونی زمان:

-پێناسەی فێربوون:

پرۆسەی فێربوون کردەیەکی ئاڵۆزو هەمەلایەنە، بریتییە لە: ((کردەیەکی ئەقڵی ئاڵۆز، ژمارەیەکی زۆر کردە و چالاکی و توانستی تر لەخۆدەگرێت، کە لەوەرگرتن و هەستپێکرنی ڕژێنەکان لەلایەن هەستەوەرەکانەوە دەستپێدەکات، دواتر گەیاندنیان بەمێشك و کۆگاکردن و لێکدانەوە و درکپێکردن و وەڵامدانەوە لەڕێگای ماسولکە و گلاندەکان کۆتایی دێت)) (قەرەچەتانی، 2009، ل 183). واتە؛ چەمکی فێربوون خۆی لە کردەی ئاوەزدا دەنوێنێت و پەیوەستە بە کۆمەڵێك توانست و چالاکی جۆراوجۆر، کەوادەکات گۆڕانکاری لەڕەفتاری تاك ڕوودات، ئەم گۆڕانەش بریتییە لە وەرگرتن و دانەوەی زانیاری، کە زمان ڕۆڵی سەرەکی تیایدا دەبینێت.

-فێربوونی زمان:

بەگشتی مەبەست لە چەمکی فێربوونی زمان، بریتییە لەو کردەیەی، کە ((بەواتای کۆکردنەوەی کۆمەڵێك زانیاری پەیوەست بە سیستەمی زمانی یان یاسا تایبەتییەکانی ئەو زمانە دێت))

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

(محەمەد و عەزیز، 2020، لا 210)، جا ئەو فێربوونەی زمانەش؛ دەشێ زمانی یەکەم، یان زمانی دووەم بێت.

(1-3)زمانی دووەم (چەمك و ناساندن):

(1-3-1)چەمکی زمانی دووەم:(4) (Second Language)

گۆڕانکاری تاك، یان فێرخواز لەهەربوارێکی ژیان خۆی لە کردەی (فێربوون و فێرکردن) دەبینێتەوە، ئەمەش بەئامانجی جێبەجێکردنی حەز و پێویستییەکانێتی، لەم ڕوانگەیەوە؛ یەکێك لەو هۆکارو کردانەی، کەدەیەوێت زیاتر پێویستییەکانی بەئامانج بگەیەنێت، فێربوونی زمانێکی ترە، دوای فێربوونی زمانی دایك، بەڵام فێربوونی ئەم زمانە (زمانی دووەم)، نابێت لەسەر بنەمای زمانی دایك (زمانی یەکەم) بێت، بەڵکو بەپێچەوانەوە؛ زمانی دایك ڕۆڵ و گرنگی لە کردەی فێرکردنی زمانی دووەم دەبینیت.

کاتێك فێرخواز لەدوای فێربوونی زمانی یەکەم، زمانێکی تر وەردەگرێت و فێریدەبێت، ئەوا پێی دەوترێت (زمانی دووەم)، کە مەبەست لێی: ((ئەو زمانەیە منداڵ پاش فێربوونی زمانی یەکەم فێریدەبێت، سەرچاوەی فێربوونی ئەم زمانە، یان ماڵ، یان قوتابخانە، یان کۆمەڵگایە، بۆ نموونە مرۆڤێکی چینی، زمانەکەی سەرەتا هەر چینییە، بەڵام ئەگەر کۆچ بکات بۆ ئەمریکا، فێری زمانی ئینگلیزی ببێت، ئەوا زمانی دووەمی بۆ پەیدادەبێت، کە ئینگلیزییە، چونکە ئەم زمانە لەژیانی ڕۆژانەیدا بەکاردێت.)) (ئەحەمەد و ، 2019، ل 369). یاخود زمانی دووەم؛ بریتییە لەو زمانەی ((مرۆڤ لەتەمەنێکی گەورەتر فێری دەبێت)). (سەعید، 2013، ل90).

پێویستە ئاماژە بەوڕاستییە بکەین، لێکۆڵینەوە و فێرکردنی زمانی دووەم تەنها لێکۆڵینەوەنییە لە چۆنیەتیی و چەندێتی خودی زمانەکە، بەڵکو لەخۆیدا لێکۆڵینەوەیە لە کۆی هۆکاری زیادبوونی توانست و تواناکانی مرۆڤ لەسەر فێربوون و فێرکردن...... (محەمەد و عەزیز، 2020، ل202)

کەواتە؛ زمانی دووەم: بریتییە لەو زمانەی مرۆڤ (تاك، منداڵ، فێرخواز) لەتەمەنێکی گەورەتر، واتە؛ دوای زمانی یەکەم، وەریدەگرێت و فێریدەبێت، بنەماو سەرچاوەی ئەو زمانەش، بریتییە لە:

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

(قوتابخانە، ئامێری زیرەك، ماڵ، كۆمەڵگا،...هتد)، گەشەكردن و بەردەوامبوونی ئەو زمانەش پەیوەستە بەكرداركردن و بەكارهێنانی لەژینگەی زمانی جیاواز وكاروباری ڕۆژانە و...هتد.

ئەم كردەی فێربوونی زمانی دووەمیش، بەگشتی بۆچەند هۆكارێك دەگەڕێتەوە، گرنگترینیان:

-حەزوو ئارەزوو.

-پێویستی جۆراوجۆر.

-ئاشنابوون بەكەلتووری گەلان.

-دەستخستنی هەلی كاری زیاتر.

-دەستخستنی زانیاری زانستی زیاتر لەبواری زانستە مرۆیی و سروشتییەكان...هتد.

(1-3-2)تەمەنی گونجاو بۆ فێربوونی دووەم:

بێگومان ئاستی تەمەنی مرۆڤ لەهەر كردە و پیشەیەكدابێت، ئەوا تایبەتمەندی و كاریگەری خۆی دەبێت، بەتایبەتی لەپرۆسەی فێربوون وفێركردنی زمان، كەخۆی لەكۆمەڵێك كردەی ئاڵۆز دەبینێتەوە.ئەوەی لەم وەچەپارەدا جەختی لەسەر دەكرێتەوە، بریتییە لەمیكانیزم و پرۆسەی فێربوونی زمانی دووەم لەچوارچێوەی تەمەندا، بەدیاریكراویش لەپرۆسەی پەروەردە و قۆناغەكانی خوێندنی بنەڕەتیدا . بۆیە لێرەدا پرسیارێك سەرهەڵدەدات، ئەویش ئەوەیە؛ ئایا چ تەمەنێك گونجاوە بۆ منداڵ لە وەرگرتن و فێربوونی زمانی دووە؟پێش ئەوەی وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە، پێویستە سروشتی تەمەن و كەسێتی منداڵ سەبارەت بە پرۆسەی كامڵبوونی توانستی زمانی دایكی بزانین.

-سروشتی منداڵی تەمەن (3-10) ساڵ:

منداڵ لەتەمەنی هەشت مانگییەوە فێری دەنگ دەربڕین دەبێت و لەتەمەنی (12-14)مانگیشدا دەتوانێت چەند وشەیەك دەربڕێت، لەتەمەنی (4) ساڵیدا توانست و پێكهاتەی زمانی تەواو دەبێت، بەڵام كردەی زمان پژاندنی بەتەواوی لەتەمەنی (5)ساڵیدا كامل و پڕاوپڕدەبێت، بەمەش پێكهاتەی فەرهەنگی ئاوەزی دەخەملێت و كۆمەڵێ وشە لەكۆمەڵگە و گەنجینەی خەزن دەبێت، هەتا ئەم گەنجینەیە بەكارنەهێنرێت و ئەزموون نەكرێت، ئەوا ناتوانرێت خاوەنەكەی كۆ زانیاریی

زمانی وەربگرێت (حوسێن، 2016، ل60). ئەم تەمەنە هەستیارەی منداڵ، بەتایبەت لەڕووی پێکهاتەی زمانی و فەرهەنگی ئاوەزی، ئەوەمان پێدەڵێت، کە منداڵ لەڕێی زمانی دایکییەوە دەتوانێت ئەزموونیان بکات، بۆیە؛ فێرکردنی زمانی دووەم لەپرۆسەی سەرەتاکانی قۆناغی بنەڕەتیدا ، لەم تەمەنە هەستیارەدا بەنەرێنی دانراوە، کە ئێستا زیاتر ڕوونیدەکەینەوە .

هەروەك پێشتر ئاماژەی بۆ کرا، فێربوونی زمانی بیانی، یان زمانی دووەم سود و گرنگیی خۆی هەیە، کە ناکرێت گومانی لێبکەین، بەڵام دەبێت بزانین لەچ تەمەنێکدا منداڵ فێری زمانی دووەم بن،چونکە فێربوونی زمانی دووەم لەڕاستیدا، فێربوونی ڕۆشنبیری و کەلتووری نەتەوەیەکی ترە، کە ئەستەمە کاریگەی لەسەر فێربوونی زمانەکە نەبێت. لەم بارەیەوە؛ زۆربەی ئەو توێژینەوانەی ئەنجامدراون، ئاماژە بەوە دەکەن، کە تەمەنی (11-12)ساڵی باشترین تەمەنە بۆ فێربوونی زمانی دووەم، چونکە فێربوونی زمانی دووەم لەتەمەنی بچووکدا کاریگەری خراپی لەسەر زمانی دەبێت، ئەمەش بۆئەوەیە بناغەی زمانەکەی (زمانی دایکی) تەواوبێت و پاشان لەسەر ئەو بناغەیە زمانی تر بنیات بنرێت. هەروەها هەندێك لە زانایانی بواری پەروەردە و فێرکردن وای بۆدەچن، کە باشتروایە لەدوای تەمەنی (9)ساڵی زمانی دووەم فێری منداڵان بکرێت (سەعید، 2013، ل90-91) لەم ڕوانگەیەوە؛ (یوهان ئامووس کۆمنیووس)، کە وەك باوکی پەروەردەی نوێ لەنیوەی دووەمی سەدەی بیستەم ناسراوە، دەڵێت: منداڵ زمانی دایکی فێربکرێت، دەبێت تا تەمەنی (12) ساڵی پەروەردە بەزمانی دایکی بێت و لەتەمەنی (12)ساڵییەوە دەتوانین پەروەردە بەزمانەکانی تر دەستپێبکەین (باتنی، 1374، ل126).

هەروەها هەندێك لەدەروونناسان و پێیانوایە؛ (12)ساڵی تەمەنی منداڵ لەپەروەردە بەقۆناغی بەراورد دەناسرێت، بەو واتاییەی، کە منداڵ تا تەمەنی (12)ساڵی زمان بۆ بەراورد لەگەڵ دەوروبەر بەکاردەبات و سیستەمی زەینی منداڵ پێکدێت، بۆیە؛ زمانی دایك، یەکەم زمانە، کە دەتوانێت پەیوەندی لەگەڵ دەوروبەر دروستبکات (باتنی، 1389، ل77).

نموونەی ئەو توێژینەوانەی، کەلەبارەی فێربوونی زمانی دووەم لەتەمەنی بچووکیدا ئەنجامدراون، بزانین چیمان پێدەڵێن:

لەساڵی (1998) توێژینەوەیەك لەمیسر ئەنجامدراوە بۆ دەستنیشانکردنی لایەنی ئەرێنی و نەرێنی لەفێرکردنی زمانی دووەم لەقۆناغی بنەڕەتی، لەئەنجامدا: توێژینەوەکە ئەوەی بەدیارخستووە، کە باشترین و لەبارترین قۆناغی بنەڕەتییە، پاش ئەوەی منداڵ بەتەواوی فێری زمانی دایك دەبێت (سەعید، 2013، ل90).

هەروەها لەتوێژینەوەیەکی تردا، کەلەلایەن (هانسن-سترین) لەساڵی (1990)، کە لەسەر (4) منداڵی ئەمریکی ئەنجامیدا، کە تەمەنیان (3، 4، 7، 9) ساڵی بوو، بۆماوەی دوو ساڵ و نیو زمانی (یابان)یان خوێند و لەیابان نیشتەجێکران و دواتر دوو منداڵە گەورەکە چوونە قوتابخانەیەکی یابانی، لەئەنجامدا بۆی دەرکەوت، کە چەند تەمەنی منداڵ (بچووکتر)بێت، ئەوا خێراتر زمانی دایك لەبیر دەکات لە ئامادەنەبوونی ژینگەی فێرکردن (دزەیی و سلێڤانەیی، 2013، ل199).

دیساوە توێژینەوەیەکی تر لەزانکۆی (ئۆکسفۆرد) لەسەر کاریگەری تەمەن لەسەر فێربوونی زمانی دووەم ئەنجامدرا، لەئەنجامدا، توێژینەوەکە ئەوەی دەرخست، کە هەرچەندە تەمەنی منداڵ بچووك بێت، زمانی دووەم ئەوەندە کاریگەری نەرێنی لەسەر زمانی دایك دەکات (سەعید، 2013، ل93).

دوای خستنەڕووی ئەو نموونانە، دەبینین لەزۆربەی وڵاتان فێرکردنی زمانی دووەم دواخرایە بۆ دوای تەمەنی (9)، یان (10)، یان (11)، یان (12) ساڵی .

بۆنموونە: لەوڵاتی بەریتانیا وەزیری فێرکردن بڕیارێکی دەرکرد بەدواخستنی فێرکردنی زمانی دووەم بۆ منداڵە ئینگلیزەکان تا تەمەنی یازدە ساڵی (سەعید، 2013، ل90)، ئەمەش لەپێناو پشتگوێنە خستنی زمانی دایك و فێربوونی .

ئەوەی ئێستا لەوڵاتی ئێمەدا گوزەردەکات، دەبینین چەندین باخچە و قوتابخانەی بنەڕەتی ناحکومی کراوەتەوە، کە سیستەمی خوێندنیان بەزمانی ئینگلیزییەو زمانی کوردی بەپلە دوو دێت، ئەمەش مەترسی لەسەر زمانی دایك دروستدەکات و بەرەو لاوازی و داخورانی دەکات، نموونە وتوێژینەوەکانی پێشوو لەم بارەیەوە، بەڵگەی ئەم ڕاستییە دەسەلمێنن.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

-کاریگەرییە نەرێییەکانی خوێندنی زمانی دووەم لەتەمەنی بچووکیدا:

لەئەنجامی ڕاستی ئەم توێژینەوانەی، کەلەبارەی فێربوونی زمانی دووەم لەتەمەنی بچووکیدا پێشتر خرانەڕوو، بۆمان دەردەکەوێت، کە ئەم تەمەنە بۆ فێربوونی زمانی دووەك گونجاونییە، ئەمەش لەبەر چەند هۆیەکە، گرنگترینیان:

-منداڵ لەو تەمەنە بچووکەدا ناتوانێت پێکهاتەی زمانی هەردوو زمانی دایك و دووەم لەیەك کاتدا وەربگرێت، چونکە تێکەڵیان دەکات.

-پشتگوێخستن و لەبیرکردنی زمانی دایك.

-لەدەستدانی کەلتوور و ناسنامەی نەتەوەیی، چونکە زمانی دایك بەشێکە لە کەلتوور و ناسنامەی نەتەوەیی.

-لەدەستدانی بونیادی کەسێتی.

-جێگرەوەی زمانی دووەم وەك زمانی دایك.

کەواتە؛ باشترین و گونجاوترین تەمەن بۆ فێربوونی زمانی دووەم لەپرۆسەی پەروەردە و فێرکردن ئەوەیە، کە منداڵی بەتەواوی فێری زمانی دایك بێت، واتە: لەتەمەنێکی گەورەتر زمانی دووەم بخوێنێت و فێربێت.

(1-4)زمانی پەروەردە(Educational Language) :

زانستی زمانی پەروەردەیی؛ لقێکە لە لقەکانی زانستی زمانەوانی کارەکی، کەلەئەنجامی ئەو پەیوەندییە تەواوکارەی، کەلەنێوان (زمان و پەروەردە) دەبینرێت، سەریهەڵدا، بەتایبەت ((لەگەڵ کار و لیکۆڵینەوەکانی (بێرناد سپۆلسکی)،کە لەساڵی(1970) دەستیپێکردووە، لەساڵی (1972)شدا بۆیەکەمجار ئەم زاراوەیە بەکارهاتووە)) (عبدوڵڵا، 2015، ل178).

ئەم زانستە (زمانی پەروەردە)، (بریتییە لە بنەمایی و بەرایی تیۆری زمانەوانی لەپرۆسەی فێربوون و فێرکردندا)) (حوسێن، 2021، ل19) واتە، بریتییە لەپراکتیزەکردنی زمان لەکردەی فێربوون و فێرکردندا. لەم ڕوانگەیەوە؛ (هالیدەی) پێیوایە، ئەم زانستە ئامانج و مەبەستی

سەرەکی بریتییە لە شیکردنەوەی ئەوەی، کە منداڵان چۆن فێردەبن و فێردەکرێن؟ هەروەها پەروەردەکاران چۆن بەشداری ئەم پرۆسەیە بکەن؟ (هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل3).

کەواتە؛ پرۆسەی (فێربوون و فێرکردن) جێگەی دیاری زمان و پەروەردەیە، کەرۆڵی گرنگیان لەگەیادنی زانیاری وئاراستەکردنی تاك هەیە (حوسێن، 2021، ل11).

ئاشکرایە زمان باشترین هۆکاری گەیاندن و پەیوەندیکردنە بۆ گواستنەوەی زانیاریی و چەمك و چالاکییە جۆروجۆرەکانی پۆل لەنێوان مامۆستایان و خوێندکاران، کە بەپێی زمانی پرۆگرام و زمانی فێرکاری، چەند جۆرێکی (پەروەردەی زمانی) دەبینرێت، کە بریتین لەمانەی خوارەوە (حەسەن، 2019، ل231):

1- پەروەردەی تاك زمانی:(Monolingual Education)

مەبەست لە پەروەردەی تاك زمانی؛ بەکارهێنانی زمانێکی نەتەوەیی و فەرمییە لەپرۆسەی پەروەردە وفێرکردندا لەسەرجەم ناوەندەکانی خوێندندا. بۆ نموونە: لەسیستەمی خوێندنی وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، جگە لە خوێندنگە تایبەتییەکان، زمانی کوردی زمانی پرۆگرام و وانەوتنەوەیە.

2- پەروەردەی جووتزمانی:(Bilingual Education)

ئەم جۆرە پەروەردەیە، بریتییە لە فێرکردنی خوێندنی دووزمان (زمانی دایك لەگەڵ زمانێکی بیانیدا) (ناهیدە، 2013، ل20). واتە؛ لێرەدا بابەتە فێرکارییەکان بەزمانی دایك و زمانی دووەم دەخوێندرێت، کەئەمەش پێچەوانەی (پەروەردەی تاك زمانی)یە.

(١-٤) قۆناغی بنەڕەتی:

ئەم قۆناغە ((ویستگەیەکی گرنگ و هەستیار و پڕبایەخی قوتابیانە، لەپۆلی (یەکەم تا نۆیەم) دەگرێتەوە، تێیدا بنەڕەتی پرۆسەی فێربوون فێردەکرێن، جۆری فێربوونی قوتابیان کاریگەری دەبێت لە کاروانی زانستیان، هەر بۆیە پێویستە لەهەموو ڕوویەکەوە هەمیشە سەرنجی بدرێت (عبدوڵلا و عەزیز، 2020، ل164). ئەم قۆناغە لەئێستادا لە سیستەمی وەزارەتی پەروەردەی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

حکومەتی هەرێمی کوردستان لە قۆناغی بنەڕەتی ، واتە؛ پۆلی (یەکەم تا شەشەم) بەمشێوەیە ناوی لێنراوە و پۆلێنکراوە:

-بازنەی یەکەم: بریتییە لە پۆلی (یەکەم تا سێیەم).

-بازنەی دووەم: بریتییە لە پۆلی (چوارەم تا شەشەم).

ئەوەی لێرەدا سنووری توێژینەوەی ئێمە پێکدەهێنێت؛ (بازنەی یەکەم و دووەم)ی خوێندنە.

(٣-١)بەشی سێیەم: گرنگیی خوێندن بەزمانی دایك بۆقۆناغی بنەڕەتی

زمانی دایك؛ زمانی یەکەمی منداڵەو پێکهێنەری ناسنامەی کەلتووری کەسێتی منداڵە، منداڵ کاتێك زمانی دایکی دەبیستێت، ئاشنایەتی لەگەڵ وشەکان پەیدادەکات و ئاسانکاری گەیاندنی بۆ دەکات و دواتر بەهێما زمانییە ناسراوەکان دەبەستێتەوە، ئەمەش؛ دەبێتە هۆکارێك بۆ فێربوونی ئەم زمانە لەگەڵ زمانەکانی تر.

دەزگای پەروەردەیی؛ بنیاتی خۆی لەسەر ئەو شارەزاییانە دەنێت، کە فێرخواز لەماڵەوە فێریبووە، بەتایبەتی زمان، چونکە فێرخواز پشت بەشارەزایی کۆمەڵایەتی و زانستییەکان دەبەستێت، کە هەندێکیان لەڕێی کەلتووره ئاڕاستەدەکرێن. بۆیە لێرەدا دەزگای پەروەردەیی وەك قۆناغێکی بنەڕەتی لەژیانی منداڵدا لەهەموو ڕەهەندێکەوە گرنگە، بەتایبەتی لەڕووی زمانەوە، کە زۆر هەستیارە، چونکە زمانەکە دەبێتە ناسنامە بۆی. لەم ڕوانگەیەوە، پسپۆڕانی پەروەردەیی جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە، کە زمانی دایك لەکۆمەڵگەیەکی فرەزمانی ڕێگا بۆ فێربوونی زمانی دووەم خۆشدەکات، لەکۆمەڵگەی تاك زمانیشدا کارێکی زۆر پێویستە، بەتایبەت لەقۆناغی بنەڕەتی (دزەیی و سلێڤانی، 2013، ل198)، لێرەدا پرسیارێکی زۆرگرنگ و هەستیار سەرهەڵدەدات، کە بریتییە لەوەی :

(٣-٢) بۆچی گرنگە منداڵ قۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بەزمانی دایك بێت؟

سەرەتا دەبێت بزانین پرۆسەی فێرکردن لەقۆناغی سەرەتایی دوو ڕەهەندی سەرەکی هەیە :

1- پەروەردەیی و گەشەییە، کەئەمە پەیوەستە بە فێرکردنی منداڵ و پرۆسەی وەرگرتنی زمان.

2-کەلتووریی و ناسنامەییە، چونکە زمان بنەمایەکی گرنگە لە کەلتوور و ڕۆشنبیری و کۆگایەکە بۆ پارێزگاریکردنی.

جێبەجێکردن و بەخۆماڵیکردنی ئەم ڕەهەندانەی سەرەوەش لەژیانی منداڵ، بەتایبەت لەقۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بە زمانی دایك دەبێت. لەم دیدەوە؛ ڕێکخراوی (یونسکۆ)ی جیهانی دەڵێ: باشترین زمان لەپرۆسەی پەروەردە و فێرکردن بریتییە لە زمانی دایك، هەروەها دەڵێت: ئەوەی زمانی دایك نەزانێت، نەخوێندەوارە (حەسەن، 2019، ل229).هەروەها لە بارەییەوە ، (ئەیرینابووکوفا) دەڵێت: ((لە دەرئەنجامی ئەو توێژینەوانەی ، کە کردوومانە بۆمان دەرکەوتووە ، کە چەندە گرنگ و هەستیارە فێرکردن بە زمانی دایك))(montry,2022,p26).

کەواتە؛ خوێندن و فێرکردن بەزمانی دایك لەسەرەتاکانی قۆناغی خوێندنی بنەڕەتی لەژیانی منداڵ زۆر پێویستە، هۆکاری ئەم پێویستییەش بۆ ئەم ڕوانگە و ڕەهەندە جیاوازیانەی خوارەوە دەگەڕێتەوە:

1- لەڕووی زمانییەوە:

-کاتێك منداڵ قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی بەزمانی دایك دەبێت، ئەوا پارێزگاری لەپێکهاتە و ڕێسای زمانی دایك دەکات، وە پێچەوانەکەشی ڕاستە.

-هەروەها گەشەکردنی لێهاتوویی (نووسین و خوێندن) ەوەی.

2- بناغەیە بۆ فێربوونی زمانی دووەم و سێیەم:

زۆربەی توێژینەوەکان سەلماندوویانە؛ خوێندن بەزمانی دایك، هۆکاری فێربوونی زمانی دووەمە.

3- لەڕووی مێشك و فەرهەنگی ئاوەزی:

زمانی دایك تاکە هۆکارە، کە پێیەکی لەئاوازی مرۆڤدایە و پێیەکی تریشی لەدەرەوەی مرۆڤدایە و ئامراز و رایەڵەی بەستنەوەی ئاوەز و جیهانی دەرەوەیە بەیەکترییەوە.

4- لەڕووی دەروونییەوە:

زمانی دایك هۆکارێکی باشە بۆ دەربڕینی هەست و سۆز بەرامبەر دەورووپشت و یارمەتیدەرێکە بۆ گەیشتن بەهاوسەنگی دەروونی، جگەلەوەش سیستەمێکی هێمایی پڕاوپڕە بۆ (دەربڕین و تێگەیشتن).

5- لەڕووی ناسنامە و کۆمەڵایەتییەوە:

زمانی دایك دەبێتە ناسنامەی کۆمەڵایەتی ئاخێوەر و هۆکاری بەستنەوەی تاکە بە کۆمەڵگە بەگشتی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بەتایبەتی.

6- لەڕووی پەروەردەییەوە:

-باشترین و گرنگترین زمانە، کە بابەتە فێرکارییەکانی پێ بخوێندرێت.

- ئاخێوەرانی زمانی دایك لەڕێگەی زمانەکەیانەوە خێراتر فێردەبن بەبەراورد بەزمانێکی فێرکاری نەناسراو (حەسەن، 2019، ل229).

7- لەڕووی توانای بیرکردنەوە و زانستی:

پرۆسەی فێربوون و فێرکردن لەخۆیدا ئامانجی پەرەپێدانی توانای فێربوون و وەرگرتنی زانیارییە لە منداڵدا، بەڵام خاڵی گرنگتر ئەوەیە، ئەگەر منداڵ بەزمانی دایکی خوێند لەقۆناغی بنەڕەتیدا، ئاسانتر و باشتر دەتوانێت ڕای خۆی دەربڕێت. لەم ڕوانگەیەوە؛ (نیشانتی) داکۆکی لەوەدەکات، کە خوێندنی زمانی دایك لەقۆناغەکانی بنەڕەتی، کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر پێشخستنی بیرکردنەوە و توانای زانستی منداڵ دەبێت (زەلمی، 2021، ل4).

8- لەڕووی کەسێتی:

خوێندنی زمانی دایك بونیادی کەسێتی منداڵ دروستدەکات، چونکە بونیادی کەسێتی وابەستەی کردەی فێربوونە، زمانی دایکیش سەرچاوە و یارمەتیدەر و هۆکاری ئەم کردەیەیە و بەبێ زمانی دایك ئەم کارە ئەستەمە بێتەدی، بۆیە لەتوێژینەوەکەی (پیاجە)، کە سەربە قوتابخانەی دەرکپێکردنە، ئەم ڕاستییەی ڕوونکردۆتەوە، کە خوێندن بەزمانی دایك بەرجەستەکەر و بونیادی کەسێتییە (حوسێن، 2021، ل13).

9- لەڕووی کەلتوور و فەرهەنگەوە:

زمانی دایك ناسین و گواستنەوەی کەلتوور و ڕۆشنبیری گەلانە، هاوکات چەکێکی بەهێزیشە بۆ پارێزگاریکردنیان.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

(٣-٣) مەترسی و گرفتەکانی نەخوێندن بەزمانی دایك لەقۆناغی بنەڕەتی:

پەراوێزخستن و نەخوێندنی زمانی دایك لەقۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی و خوێندن بەزمانی دووەم، گرفت و ئارێشەی جیاواز دەهێنێتە کایەوە، بۆیە زۆربەی زاناکان پێیانوایە، ئەم پرۆسەیە بۆ تەمەنی (9، 10، 11، 12) ساڵی دوابخرێت، ئەمەش لەپێناو پاراستنی زمانی دایك، لێرەدا گرنگترین ئەو گرفتانە دەستنیشاندەکەین، کە لەم ڕوانگەیەوە دروستدەبێت:

1- گرفت لەڕووی پێکهاتە و یاسای زمانی:

-فێربوونی زمانی دووەم لەسەرەتادا لای منداڵ دەبێتە هەڵوەشاندنەوەی یاسا زمانییەکانی زمانی دایك، چونکە والەمنداڵ دەکات جارێکی تر بەیاساکانی زمانەکەی خۆیدا بچێتەوە، بەڵام لەسەر بنەمای زمانی دووەم (عبدوڵلا، 2015، ل181). بۆ نموونە: سیستەمی ڕیزبوونی ڕستەی کوردی بریتییە لە(Sov) :، بەڵام هی زمانی ئینگلیزی بریتییە لە(Svo) :، لێرەدا گێڕانەی خوێندکار لەسیستەمی (Svo) بۆ(Sov) ی زمانی کوردی، منداڵ لەم قۆناغە هەستیارەدا دووچاری تیکەڵی و سەرلێشێواندن دەکات. بۆیە؛ کاتێك ڕستەیەکی وەکو -I ate an apple :، زمانی یەکەم (ئینگلیزی)، کە دەیکاتە کوردی لە ئاخاوتندا: - من خواردی سێو. ، چونکە، دەگەڕێتەوە سەر یادگەی ڕێزمانی و نموونەی قالبی (Svo) بەدیدەکات، نەك (Sov). ڕشید و عەزیز، 2018، ل13).

-هەروەها لێهاتوویی دەربڕین و دواتر نووسینی سست دەبێت و، لەئەنجامدا بەزاندنی جۆرێتی پەروەردەیی و داهێنکاریی لیدەکەوێتەوە (حوسێن، 2016، ل68)، وەك ئەم نموونەی خوارەوە گوزارشتەکانی دەردەبڕێت:

أ- کوڕەکە شویکرد. (قوتابی پۆلی سێی بنەڕەتی).

ب- ئەو کچە ژنی هێنا.

جگە لەوەش زۆرجار فێرخواز کۆدی زمانی دایکەکە و دووەم تیکەڵدەکات، بەمەش (تێکەڵکردنی زمان)ی دەهێنێتەکایەوە (الحارث, 2011,ص6), وەك ئەم نموونانەی خوارەوە:

أ- ئەنکڵی من تیچەرە. (مامی من مامۆستایە).

ب- فڕایدەی ویدینگمان هەیە. (هەینی ئاهەنگمان هەیە.)

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

-دیسانەوە لەڕووی (وشە و فەرهەنگ) ەوە، زیاتر ئەو وشە و زاراوە و دەستەواژانە دەردەبڕێت، کە بە زمانی دووەم وەریگرتوون و فێریبووە، چونکە لەم قۆناغە سەرەتاییەدا خوێندن بەزمان دایك نییە و بەزمانێکی ترە.

2- گرفتی دەروونی:

-سەلمێنراوە ئەو منداڵانەی بەزمانێك دەخوێنن و بەزمانێکی تر لەماڵەوە قسە دەکەن، لەناخیاندا لەڕووی دەروونییەوە لەناو خێزان و کۆمەڵەکەیدا، جۆرێك لە گۆشەگیری و نامۆیی و ناوازەیی تیایدا دەردەکەوێت.

-هەروەها توێژینەوەکان دەریانخستووە ئاستی تێگەیشتن و بیر وروژاندنی خوێندکار زۆر لاواز دەبێت، کاتێك بەزمانی دایکیان ناخوێنن.

-پشتگوێخستنی زمانی دایك کاریگەری لەسەر کەسێتی منداڵ دروستدەکات، چونکە زمانی دایك، سەرچاوە و بنیاتنانی کەسێتی منداڵە.

3- گرفتی کۆمەڵایەتی:

لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە؛ کاتێك زمانی منداڵ زمانی (دایك)ی لەقۆناغی بنەڕەتی تێکدەشکێنین، ئەوا چەندین ئارێشەی جیاوز دێتە کایەوە، وەك :

-منداڵ توشی دابڕان و لێکترازان و بێزاری لە خوێندن و کۆمەڵگەش دەکات.

-هەروەها نایەکسانی کۆمەڵایەتی لێدەکەوێتەوە و لەهەمان کاتیشدا ناگونجاوی لەهێز و دەسەڵات بەرهەمدەهێنێت.

-زۆربەی کات ناتوانن لەکۆمەڵدا دەربڕی لایەنی سۆزدارییان بن، وەك: سستی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، سستی ڕێزگرتن، سستی پەیوەندیگرتن،...هتد.

4- گرفتی پەروەردەیی و کەلتووری:

-کاتێك منداڵ قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی بەزمانی دایکی نەبێت و بەو زمانە پەروەردە و فیرنەکرێت، ئەوا لەگەڵیدا: کۆزانیاری و پەیوەندی وکەلتوور و لێهاتوویی و...، لاوازدەبێت، ئەمەش لەگەڵ ناوەڕۆك و کرۆکی پەروەردە و فێرکاریدا دژە.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

-ناوەڕۆکی پرۆگرامەکان بەکەلتوور و دابونەریت وکۆمەڵگەی کوردەواری جۆشنادرێت، ئەمەش دەبێتە هۆی تێکشکاندنی بەکەلتوور و دابونەریت وزمان لە قوتابخانەدا.

-هەروەها دەبێتە هۆی دابەزاندنی جۆری پەروەردەیی و نزمبوونەوەی ئاستی خوێندەواری و بەرزبوونەوەی ئاستی نەخوێندن.

-پەروەردە و فێرکردن بەزمانێکی تر، جگە لەزمانی دایك، وا لە خوێندکار دەکات، ئەو زمانە (زمانی دایك) ، بەکەمبەها تەماشای بکات (حوسێن، 2016، ل70- 71)

5- لەڕووی داهێنان و بیرکردنەوە:

لەم ڕوانگەوە؛ شلایخەر (shlaykher) پێیوایە، فێربوونی زمانی دووەم لەپێش زمان دایك، هەندێك منداڵ لە (داهێنان و بیرکردن)ەوە دوادەخات، ئەمەش دەبێتە ژاوەژاوێك و تیکەڵکردنی بیرەکان لای منداڵ و، سەرەنجام خنکاندنی زمانی دایکی لێدەکەوێتەوە (عبدوڵلا، 2015، ل181).

بەمجۆرە؛ لەم ڕوونکردنەوانە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، کە خوێندنی زمانی دایك لای منداڵ، لە قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتیدا ، توانست و داهێنان و بیرکردنەوە و کەسێتی...هتد، بەهێز دەکات، بەپێچەوانەوە بێ بەشبوونی منداڵ بەخوێندن بەزمانی دایك، ئەوا لێکەوتەی خراپی لێدەکەوێتەوە، هەروەك لەم وەچەپارەدا ئاماژەی بۆ کرا.

دەر ئەنجام:

گرنگترین ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە، بریتین لەمانەی خوارەوە:

1- زمانی دایك؛ ناسنامە و کەسێتی منداڵ پێکدەهێنێت و بریتییە لەو زمانەی، کە منداڵ لە تەمەنێکی بچووك وەریدەگرێت و فێریدەبێت، ئەمەش پێچەوانەی (زمانی دووەم)ە، کەتاك لەتەمەنێکی گەورەتر فێریدەبێت.

2- پرۆسەی پەروەردە وەك قۆناغێکی بنەڕەتی لەژیانی منداڵدا لەهەموو ڕەهەندێکەوە گرنگ و هەستیارە، وەك: (کەسێتی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، زمانی)، بەتایبەت لەڕووی زمانەوە.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

3- زۆر گرنگە منداڵ قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی بە (زمانی دایك) بێت، چونکە ناسنامەو کەسێتی و کەلتووری منداڵ بونیاد دەنێت.

4- باشترین و گونجاوترین تەمەن، بۆ خوێندنی زمانی دووەم، بریتییە لە تەمەنی (9 ، 10 ، 11 ، 12) ساڵی، کە ئەمەش لەلایەن زۆربەی زانایانەوە پشتڕاستکراوەتەوە.

5- پشتگوێخستن و نەخوێندنی زمانی دایك لە قۆناغی بنەڕەتی لەژیانی منداڵ و خوێندنی زمانی دووەم، چەندین گرفت و ئاریشەی جیاواز دەهێنێتە کاوە، وەك: (گرفتی زمانی، کەسێتی، کۆمەڵایەتی، دەروونی، ....هتد).

پەراوێزەکان:

1- بەگوێرەی ئیڤان ئیلیچ(ivanilich) ؛ ئەم دەستەواژەیە سەرەتا لەلایەن قەشەکانی کاسۆلیك بەکارهاتووە، ئەمەش وەك ئاماژەیەك، کە بۆ زمانێکی دیاریکراو بەکاریانهێناوە، جگە لەزمانی لاتینی (ivan, 1987, p24).

2- لەزمانی ئینگلیزیدا، جگەلە زاراوەی(Mother Tongue) ، چەند زاراوەیەکی تریشی بۆ بەکاردێت، لەوانە: (زمانی یەکەم(First Language– ،)زمانی ڕەسەن(Native Language -،)زمانی نیۆلانك Gradle - Language).بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە:

أ- (ناوخۆش، 2013، ل125).

ب- (Long M.H.,1996, P70).

3- ئێمە لەم توێژینەوەدا؛ زاراوەی (زمانی دایك)مان بە بەراورد بە زاراوەکانی تر پێ گونجاوترە، چونکە دایك نزیکترین کەسە لە کۆرپەوە، بەپلەی یەکەم کاریگەری لەسەر دروستدەکات، منداڵیش بەپلەی یەك پەیوەندی لەگەڵ (دایك، دایەن)دا هەیە، ئەو زمانە کەلەماڵەوە فێریدەبێت، زیاتر لەدایکییەوە دەیبیستێت، دواتر دەوروبەر و کەسانی تر (خەلیل، 2013، ل20).

4- جگە لەزاراوەی دووەم، هەندێکجار زمانی بێگانە، یان زمانی یاریدەدەریشی پێدەگوترێت (حەمەدەمین، 2017، ل6).

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

سەرچاوەکان:

بەزمانی کوردی:

1. -حوسێن ، شیلان عومەر ، (٢٠١٦) ، داخورانی زمانی دایک ، بنەماو پەسەندکردن ، گۆڤاری زانکۆی سلێمانی ، ژ (١٥٠) ، بەشی (B) سلێمانی.
2. -حوسێن ، شیلان عومەر (٢٠٢١) ، زانستی زمانی کارەکیی ، چاپی یەکەم ، چاپخانەی پیرەمێرد ، سلێمانی.
3. -عبدوڵڵا ، ئاریا یاسین و عەزیز ، کەریم ئەحمەد (٢٠٢٠) ، ئاستی بەکارهێنانی زمانی کوردی فەرمی لای مامۆستایانی زمانی کوردی ، گۆڤاری زانکۆی گەرمیان ، ژ (١٠) ، گەرمیان .
4. -عبدوڵلا ، مهاباد کامل (٢٠١٥) ، زمانی دایک لە سیستەمی پەروەردە ، گۆڤاری زانکۆی ڕاپەڕین ، ژ(٥) ، ڕاپەڕین.
5. -موکریانی، گیوی (٢٠١٨)، فەرهەنگی کوردستان، چاپی دووەم، چاپخانەی ئاوێر، هەولێر.
   - موکریانی، هەژار (١٣٩١)، فەرهەنگی هەمبانەبۆرینە، چاپی هەشتەم، تەهران.
6. -حەمە دەمەین ، بەختیار نوری (٢٠١٧) ، کاریگەریی ڕستەسازیی کوردی لەسەر فێربوونی زمانی ئینگلیزی ، نامەی ماستەر ، کۆلێژی زمان ، زانکۆی سەلاحەدین ، هەولێر .
   - سەعید، یوسف شەریف (٢٠١٣) ، فێرکردنی زمانی دایک و ناسنامەی نەتەوە ، یادکردنەوەی ڕۆژی جیهانی زمانی زگماک ، چاپی یەکەم ، چاپخانەی حاجی هاشم ، هەولێر.
7. -مستەفا ، نەزیر سابیر (٢٠٢١) ، پراگماتیک و شێوازگەری، چاپی یەکەم ، چاپخانەی ئاوێر، هەولێر.
8. -ناوخۆش ، سەلام (٢٠١٤) ، فەرهەنگی زمانەوانی ناوخۆش ، چاپی یەکەم ، چاپخانەی هێڤی ، هەولێر.
9. -دزەیی ، عبدولواحید موشیر و علی ، شێرزاد سەبری عەلی (٢٠١٣)، زمانەوانی سیاسی، چاپی یەکەم ، هەولێر .
10. -حوسێن ، ئەیوب ڕەشید (٢٠٢١) ، هەڵسەنگاندنێکی زمانەوانی پرۆگرامەکانی خوێندنی کوردی لەبازنەی یەکەمدا ، نامەی ماستەر ، کۆلێژی پەروەردە ، زانکۆی سەلاحەدین ، هەولێر.
11. -محەمەد ، شادان حەمەدەمین و عەزیز ، عومەر ئەحمەد (٢٠٢٠) ، ئاستەنگییە سینتاکسیەکانی فێربونی زمانی دووەم لای ئاخێوەری کورد ، گۆڤاری زانکۆی گەرمیان ، ژ (١٠) ، گەرمیان .

12. -حەسەن ، هەژار خداداد (٢٠١٩) ، تێڕوانینی مامۆستایانی قۆناغی بنەڕەتی سەبارەت بە خوێندنی بابەتەکانی (زانست و بیرکاری) بە زمانی ئینگلیزی ، گۆڤاری زانکۆی گەرمیان ،ژ (9) ، گەرمیان.
13. -شێخولئیسلامی ، جەعفەر (٢٧٢١) ، وتوێژ لەگەڵ جەعفەر شێخولئیسلامی ، گۆڤاری تیشک ، ژ (22)، ڕۆژهەڵاتی کوردستان.
14. -قادر ، سەباح ڕەشید و پەتی ، عومەر (٢٠١٨) ، زمانی دایک و بواری پەروەردەیی ، گۆڤاری ژیار ، ژ (٢٨) ، هەولێر.
15. -خەلیل ، ناهیدە ڕەحمان ، (٢٠١٣) زمانپژاندن و دیاردە سایکۆفۆنۆلۆژیەکانی زمانی کوردی ، نامەی ماستەر ، سکوڵی زمان ، زانکۆی سلێمانی ، سلێمانی.
16. -فەتاح ، محەمەد مەعروف (٢٠١٠) ، لێکۆڵینەوە زمانەوانییەکان ، چاپی یەکەم ، چاپخانەی موکریان ، هەولێر.
17. -قەرەچەتانی ، کەریم شەریف (٢٠٠٩) ، سایکۆلۆژیای گەشە، چاپی یەکەم ، چاپخانەی پەیوەند ، سلێمانی.

ت- به زمانی عەرەبی:

18. ـ الخولي، محمد علي (١٩٩٨)، دراسات لغوية، دار الفلاح للنشر و التوزيع، عمان - اردن.
19. ـ الكفوي، ايوب بن موسى الحوسيني (١٠٩٤)، كتاب الكليات، محجع في المصطلحات والفروف للعوية، القسم الاول، قاهرة.
20. -الحارث، ابراهيم بن احمد مسلم (2011),تأثير التعليم ثنائي اللغة على اللغة الام، دار التونس ، تونس.

پ- بە ئینگلیزی:

- *Jack. Richards,(1981), Longman Dictionary,6th Ed, New york .*
- *Oxford Dictionary,(2007), 8th Ed, london .*
- *silivian montry , (2002),language eattvision, 2th Ed , london .*

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٩) – ژمارە(٣)، پایز٢٠٢٤
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ت- بە فارسی:

- باطنی، محمد رضا (1374)، زبان و فکر، نشر فرهنگ معاصر، تهران.
- باطنی محمد رضا (١٣٨٩)، زبان شناسی، همبشتگی زبان و اجتماع، مجله بخارا، شماه(٦٤)، آذاواسفند ١٣٨٦.

ث- پێگەی ئەلیکترۆنی:

-زمانی دایک وەک هەوێتی و وەک ژیان، (٢٠٢١/٨/٣١)
https:// kurdistankurd/?P=40770
-مۆمین زەڵمی، (دکتۆرا لە سیاسەتی زمان)، شار پرێسس.
https:// W.W.W.Sharpress.net/all-detail.aspx?jimal=792450

The Importance of Education in the Mother Tongue for Primary School

Asst. Lect. Rizgar Esmail Kareem
Department of Kurdish Language, College of Language, Salaheddin University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
rizgar.kareem@su.edu.krd

Prof. Dr. Sajida Abdullah Farhadi
Department of Kurdish Language, College of Language, Salaheddin University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
Sajida.farhad@su.edu.krd

Keywords: *mother tongue, second language, language learning, language of education, primary stage.*

Abstract

Mother tongue is the child's first language and the child receives and learns it from his parents and those who surround him. Indeed, it forms the structure of the child's personality, identity and culture. Achieving that depends on the beginning of the primary school. So, it is important for children to start their primary education in their mother tongue. In contrast, depriving children of primary education has bad consequences. In that regard, this research discusses 'The importance of education in the mother tongue for children in the primary school', and employs the descriptive (analytical) method to present the consequences of education in the mother tongue. The research consists of three parts: the first part is the methodology of the research, and the second part explains the concepts and terms related to the research. Moreover, the third part discusses the importance of education in the mother tongue for children and the dangers of not doing so. Finally, the study sheds light on several important conclusions, with reference to the sources that are used.

أهمية تعلم اللغة الام في المرحلة الأساسية

ملخص:

لغة الأم؛ هي اللغة الأولى للطفل ويتلقىها الطفل ويتعلمها من والديه ومن بيئته، فذلك يخلق شخصية وهوية وثقافة الطفل. يرتبط تنفيذ هذه المبادئ والهياكل بالمراحل الأولى من التعليم ، لذلك من المهم أن يبدأ الأطفال المدرسة الابتدائية باللغة الأم، على العكس من ذلك ، فإن عدم مشاركة الأطفال في المدارس الابتدائية له تأثير سلبي، ومن هذا المنطلق تناقش الدراسة: (أهمية دراسة لغة الأم في المرحلة الاساسية)، وهذا تحت ضوء النهج (الوصف- التحليل) يبين آثار دراسة اللغة الأم. لهذا الغرض؛ يتكون البحث من ثلاثة أجزاء، الجزء الأول: هو طرق و منهجية الدراسة، ويخصص الجزء الثاني لتحديد وشرح المفاهيم والمصطلحات المتعلقة بالبحث، ويناقش الجزء الثالث أهمية الدراسة باللغة الأم للطفل وخطورة عدم الدراسة باللغة الأم، أخيرا ، توصل البحث إلى بعض الاستنتاجات المهمة، والتأشير إلى مصادر المنفعة.